

Mõtleme kaugemale tänasest päevast

Jüri Engelbrecht

Meie tänapäeva askeldustes tundub ikka ja jälle, et maailm on liigestest lahti. Eks seda teadis juba Shakespeare ja veelgi varem teadsid vanad kreeklased, et noored olevat ülekäte läinud. Neid ridu kirjutama ajendas mind äsja loetud mõte, et paljudes vaidlustes käitutakse meil põhikooli õpilaste tasemel. Tõepoolest, me pöörame ühiskonnana rohkem tähelepanu igapäevastele probleemidele ja unustame pikema plaani ja aeganõudvad tegevused. Teisisõnu, me ei oska seada pikemaid sihte. Tõsi, kriitilises olukorras, nagu meie taasiseseisvumise periood, olime vabaduse nimel valmis kartulikoori sööma. Aeg on aga edasi läinud ja maailm muutunud.

Väike ühiskond seisab silmitsi mitte ainult tervet maailma raputavate probleemidega, vaid ka oma väiksusest tingitud asjaoludega nii materiaalsest kui ka vaimsest küljest. Väiksemgi möödalask viib otseselt süüdistusteni ja kahtlusteni poliitiliste motiivide kohta, mitte aga tahtmiseni mõista. Küllap võiks kivi visata paljude kapsaaeda, kuid süüdistamise asemel proovime parem mõelda, mida keerulises olukorras teha ja millele tähelepanu pöörata. Tundub, et olulised on kaks võtmesõna: haridus ja kommunikatsioon.

Haridusest rääkides on hea meel, et meil on näiteid paljudest tublidest noortest inimestest, kuid kas need noored inimesed ja nende arusaamad mõjutavad ühiskonda tervikuna? Kui asjad jõuavad otsustajateni, siis millegipärast läheb kogu aur vaidlustele, mitte aga ratsionaalsete otsuste leidmisele.

Jättes kõrvale piinlikud vaidlused riigikogus, on ka avalikus elus maad võtnud küll vastastikune süüdistamine, küll kolletumine. On see tingitud vähesest haridusest? Haridus ei tähenda ju vaid koolipingis istumist, vaid see on ka teadmiste uuendamine kogu elu vältel seoses tahtmisega aru saada. Kui võimust võtavad kapseldumine või piasjad, jääb ka elu seisma. Haridus pole ju ainult oskuste omandamine (mis on loomulikult äärmiselt vajalik), see on ka mõtlemise arendamine.

Otsused nõuavad tihti kompromisse ning nendeni jõudmine on demokraatia oluline nurgakivi. Otsuste kritiseerimise asemel, olgu need Euroopa või kohalikul tasemel, tuleks neist aru saada, eristades olulise vähemolulisest. Euroopa teadusülikoolid on seadnud pikaajalise sihi anda noortele inimestele haridus, mis aitaks kaasa selliste probleemide lahendamisele, millest meil momendil üldse aimu veel pole. See mõte kõlab küll teoreetiliselt, kuid tänased ülikooli lõpetajad peavad ju toimetama mitmekümne tööaasta jooksul. Milline on maailm mitmekümne aasta pärast, seda me ju ei tea. Igatahes peaks tänapäeva haridus andma ettekujutuse maailmast kui kompleks süsteemist, kus nähtuste, tegevuste ja otsuste seostatus ja vastastikmõjud on olulised, kus väärtushinnagud vajavad arvesse võtmist ja kus ennustatavus suures skaalas puudub.

Teine võtmesõna on kommunikatsioon, sest teadmiste esitamine ja selgitamine ühiskonnale on lihtsalt vajalik nagu õhk hingamiseks. On ju kommunikatsioon

seotud teadmiste uuendamisega ehk pideva õppimisega. Siingi on tegemist paljude asjade seostatusega ja eks meedia roll ole suur.

Omaval ajal ütles ka Juhan Peegel, et rahvuse jaoks on olulised ajalehed. Praegu on võimalusi tunduvalt rohkem, mis aga tähendab lisaks informatsiooni hädastumist. Mõelgem mitte ainult libainformatsioonile meediaruumis, vaid ka ajupesule meie idanaabri piirides, mis paraku jõuab ka osani Eesti elanikest. Pidades aga silmas meie ühiskonna arengut, tuleb küsida, kas kuulame alati asjatundlikku nõu, ehk teisisõnu, kas usaldame eksperte. Küllap on siin veel palju teha, küll kodukootud asjatundjate „raudkindlate“ arvamuste hülgamisel, küll tuntud „mitte minu naabrusse“ (MMN) sündroomist jagusaamisel, küll klikijanuse meedia pealkirjade korrastamisel, jne.

Teadmisi on maailmas palju ja need täienevad pidevalt. Küsimus on, kas ja kuidas me oskame neid kasutada. Teinekord tuleb vastata ka ebamugavatele küsimustele, mille käsitlemine nõuab suurt hoolt ja kõigi eetikanõuete täitmist. Sääraste teadusuuringute korraldamisel tehtud vead võivad mõjuda tagasilöögina laiemalt kui ühe uuringu katkestamine. Sellest aitavad meid üle nii teaduseetikakoodeksi ja hea teadustava põhimõtete järgimine kui ka väärtushinnagutest arusaamine. Edetabelite kõrval on ühiskonna areng seotud just väärtustega, mida ei saa panna tabelitesse.

Lõpetuseks on sobiv viidata Harald Keresele. Tema esseede kogumikus sarjas „Eesti mõttelugu“ (2009) leiame tänapäevasele kõlava mõtte: „Poliitilised parteid /.../ käituvad just nagu rivaalitsevad klannid. Valimiskampaniad muutuvad rahvale augu pähe rääkimiseks. Auku saab edukalt pähe rääkida ainult rumalale inimesele. Olemegi jälle kooli- ja haridusküsimuste juures. Riigi kõige põhilisem ülesanne peaks olema hoolitsus kooli ja hariduse eest, sest sellest sõltub demokraatia sügavus.“

Jääb üle korrata vaid võtmesõnu: haridus ja kommunikatsioon. Võtmed teatavasti avavad ukseid, mis praegusel juhul lubavad korrastada meie arusaamu maailma probleemidest ning leida sobivad lahendused.

[Ilmunud ajalehes Postimees 28. oktoobril 2023](#)